

~~114~~
S E R M O P 11741
D E
R E C T O U S U T E M P O R I S
Q U E M A D
S E N A T U M P O P U L U M Q U E A C A D E M I C U M
R E G I A E
S C I E N T I A R U M U N I V E R S I T A T I S H U N G A R I C A E

D U M
V. IDUS NOVEMBR. MDCCCXXVIII. 1828
A N N I S C H O L A S T I C I I N I T I U M F A C E R E T
P R A E L U S I O N I S I N S T A R

P R O L O C U T U S E S T

J O S E P H U S C A L. H A V A S S

J. U. DOCTOR, LIBERAE AC REGIAE CIVITATIS PESTINENSIS ORDINARIUS FISCALIS
MAGISTRATUALIS, I. FACULTATIS JURIDICAE MEMBRUM ET H. T. DECANUS.

B U D A E
T Y P I S T Y P O G R A P H I A E R E G I A E U N I V E R S I T A T I S H U N G A R I C A E.

S E R V O

D S

RECTORIUS UNIVERSITATIS

QUINTUS

SENATUM POPULUMQUE ACADEMICUM

REGIAE

SCIENTIARUM UNIVERSITATIS BUDAPESTINAE

1875

V. IDEM NOVEMBER MDCCLXXV

ANNO SCHOLASTICI PRIMUM FACULTATIS

PHILOSOPHICAE PRIMUM

PROFESSORIS

JOSEPHUS CARLUS HAVAS

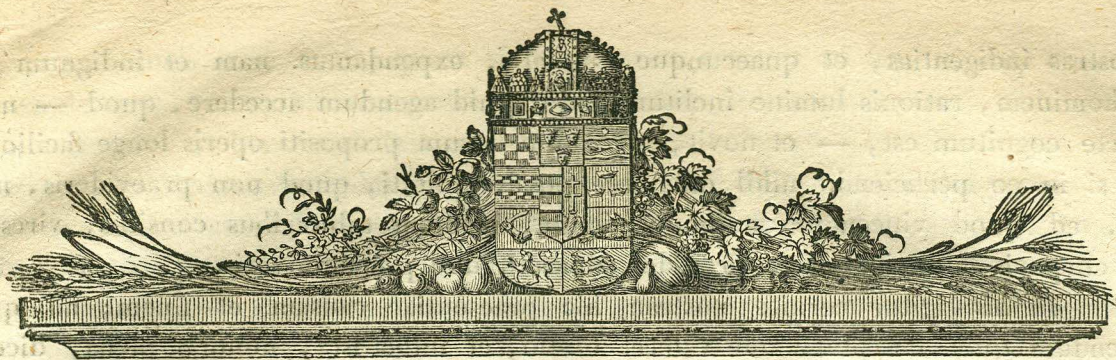
LIBRARIUS UNIVERSITATIS BUDAPESTINAE

BUDAPEST

RECTORIUS UNIVERSITATIS BUDAPESTINAE

Quae sit hodiernae in alma hac Scientiarum Universitate sollemnitatis ratio, — cur primum in templo Numinis divini Spiritum invocaverimus, jam vero horsum, tam conspicuo numero, congregati, animum, tamquam grave quid ocepturi, componamus? — vix ullus Vestrum est, qui perspectum non habeat. — Omnes nempe, qui ad sublime hoc literarium Institutum referimur, capta per ferias a laboribus anni praecedentis requie, viribus reffectis, adsumus iterum, qui novis conatibus, repetita contentione, opus tradendi aut condiscendi sublimiores disciplinas, quasi a capite, ordiamur. — Praeclarum sane ac laudabile propositum! — sed et perardua, fortesque animos poscens destinatio — in Vobis, Doctores Clarissimi! ut proponendis altioribus disciplinis continuum decem mensium curriculum impendatis; — in Vobis, Cives Academici! ut doctrinas, usibus Vestris futuras, pari temporis continuatione avidis excipiat auribus, mentem ad eas capiendas, et quodammodo in succum digerendas intendatis, talique studio nulla non die repetito, eas fideli memoriae mandetis, vestras, omnique vitae mansuras efficiatis! — Tantum opus divini profecto indiget auxilii, neque humanae facultates, arctis definitae limitibus, ad haec tam ubera, tam sublimia, et quodammodo infinita doctrinarum argumenta declaranda, condiscendave sufficiunt, nisi ingeniorum debilitati coelestis gratiae confirmatio subveniat. —

Quapropter non pie dumtaxat, sed ad utilitatem etiam, imo necessitatem nostram institutum est, ut prius, quam has Musarum aedes iterum ingrederemur, ad altare Numinis Maximi accedentes, mentibus lumen, viresque animis exoraremus: legem religionis, et laudabilem omnium aetatum ac populorum, Superos ad initium operis implorandi, morem consecrantes. — —

Primo hoc officio perfecto, nostri hic conventus causam videamus. — Dum provida rerum antiquitas ad initium anni scholastici haec sollemnia peragenda statuit, indubie monitos nos voluit, ut ante, quam proposito labori manus admovemus, omnem ejus rationem: amoenitatem, et molestiam; ejus molem et nostras vires; ejus utilitatem

et nostras indigentias, et quaecunque sunt alia, expendamus. nam et indignum rata est, hominem, rationis lumine inclitum, ad aliquid agendum accedere, quod — nulla ei parte cognitum est, — et novit, successum ipsum propositi operis longe faciliorem fore, si in eo perficiendo nihil offendere possis molesti, quod non praevideris, nihil ardui, ad quod vincendum animum virtute, mentem salutaribus consiliis, viresque ipsas corporis adminiculorum provideo adparatu non praemuniveris.

In his igitur cernite nostrae hic praesentiae causam et finem; ad quem obtinendum quoniam plurimum valeret oratio, et nunc ista, honoris plena, dicendi provincia mihi delata est: nae ego, tum rei agendae amplitudine, tum virium tenuitatis conscientia percussus, abjecta successus fiducia, in ipso sermonis exordio obmutescerem, nisi et benevolentiam Vestram certam haberem, et plurimas thematis hujus partes annis prioribus per clarissimos Oratores tractatas, — silentio praetermitti posse censerem, nil dubitans, ea, quae de Literarum amoenitate, utilitate aut necessitate, porro de illo profectus in studiis certissimo adminiculo, morum probitate ac religionis observantia tam praeclare dicta sunt, mentibus Vestris hodiedum insidere.

Dum me igitur et in dicendo Vestra benevolentia suffultum iri, et, omne studiorum rationis argumentum tractandi cura levatum esse intueor, ut Vos praecipue, Cives Academici! in faciendo horae praesentis fructu adjuvem, proposui, multitudinis eorum, quae vobis decursu anni hujus agenda sunt, brevi oratione commonere, quodque huic operi exiguum tempus destinatum sit, innuere, ut hinc ultro intelligatis, parce vobis utendum esse tempore, de cujus recto usu pauca etiam praecepturus sum; haec autem dum faciam, Vos, Auditores Ornatissimi, obsecro, dicenti benevolas aures, facilesque animos praebeatis — favete!

Multitudo scientiarum, quae in alma hac Universitate pertractantur, unicuique semet oggeret, qui singularum vel nomina enumeratione percurreret. Cujusvis autem scientiae tam est protensa materiarum amplitudo, tam fertilis objectorum ubertas, ut, qui uni dumtaxat omnem dicaret vitam, ille demum ejus intima pervadendi, latebras collustrandi, omnemque vim et usum assequendi spe justa teneretur. Quid igitur censendum est, dum harum amplissimarum scientiarum non singulae per annos singulos, verum complures eodem decem mensium decursu pertractandae sunt? — sic autem fit in quavis istorum studiorum sectione. —

Aditus ad severiores incliti hujus athenaei disciplinas philosophica exhibet studia, quod prima fronte mirum videri potest, si ad philosophiae sublimitatem et dignitatem reflectimus, sive expendimus, qualia ingenia ad scrutanda philosophiae abdita omni aevo accessere, quam difficili gressu ad fastigia clariorum conceptuum

viris jam maturis eniti licuit, quam multi a recto tramite ad ima devia, crassosque errores delapsi, quam denique pauci verae scientiae lauream consecuti sint.

Sed haec, licet verissima, non obstant, quo magis disciplinae istae in ipso ingressu ad sublimiora discendae proponantur. nam philosophia, omnium mater artium a Cicerone dicta, cujusvis verae ac solidae eruditionis fundamentum haberi debet, — et sine illa qualisvis aliarum disciplinarum adparatus inconditus, inanisque est, simili prorsus ratione, uti si aedem fluxae arenae superstruere, aut in aëre ponere velles. —

Difficilius probari posse videtur, tantae indaginis ac molis materiis, quas cursus philosophicus complectitur, exiguum adeo tempus assignatum esse. Veteres philosophiam, licet arctiori materiaram ambitu comprehensam, omnis vitae curriculo discendam putavere: apud nos autem, stipata aliis vastis doctrinarum argumentis, biennio ediscenda proponitur! —

Quapropter vix erit, cui nimium non videatur, bienni curriculo praeter dogmatum sanctissimae religionis nostrae sublimiorem explanationem, juveni e gymnasio ad hasce severiorum musarum sedes traducto discendam proponi primum artem cogitandi et sermocinandi: ut sciat, qua ratione cuiusvis rei definitionem faciat, objectum quodvis recte dividat, partesque singulas ab invicem notis suis discriminet; quomodo conficiat concludatque ratiocinia, veraque de rebus judicia formet; qua via captiosa solvat, ambigua distinguat ac dilucidet; verbo, quibus criteriis, quibusve adminiculis opus sit, ut verum a falso tute discernatur, quodque nobis certum est, id, apta rationum inductione aliis quoque clarum et evictum fiat. —

Vix autem hac doctrina formas recte cogitandi et veritatem quaerendi eruditus, jam ad principia, quae materiem cognitionum constituunt, scrutanda, noscendas entium essentias, substantiam ab accidente secernendam, simplexque a composito distinguendum — aut, si recentiorum philosophorum systema praeplacet — ad cognitionis et intelligentiae, ipsarumque notionum et conceptuum analysin manuducitur: universi hujus originem, naturam et auctorem eruere, tamque hunc in sua essentia et perfectionibus infinitis, quam et animi humani facultates et functiones contemplari, et ad scrutanda ea, quae sensus excedunt, adeoque ultra experientiam sita sunt, fidenter, ne dicam audacter transcendere jubetur: ut idearum tam sublimium adeptione, tam abditarum detectione Conditoris hujus mundi adeo mirabilis rectam sibi formet imaginem, majestatemque ejus adorare, atque infinitas perfectiones, pro modulo finitarum virium, imitari discat; ut suam quoque, eximiis facultatibus ornatam naturam ac dignitatem perspiciens, nihil, quam quod bonum, honestum atque homine dignum sit, consequatur; nec minus in suae dignitate personae reliquorum hominum indolem agnoscat, amet ac perficere nitatur.

Dum haec tam ampla, tamque ardua studii philosophici argumenta omnem animi vim, omnisque temporis impensam deprecere videntur, idem scientiarum alum-

nus ad subtilitates matheseos, et veritates mathematicas consecandas adstringitur; idque utili plane consilio. nam et intellectus hoc studio insigniter acuitur, et, quum e cognitorum relationibus ad invicem collatis incognita in lucem protrahere, rationes numerorum, alioquin immensi ambitus, admirabili compendio perficere, corporum denique magnitudinem, et cujusvis relationis quantitatem determinare discit, ampla sane veritatum, artisque adminiculorum in usus vitae servientium penu providetur.

His autem comparatis opibus, num quis divinam illam disciplinam negliget, quae dum nos rerum sensibus obnoxiarum naturam, corporum nempe proprietates, vires, harumque efficaciam, aliis quasi imbutos oculis, contemplari docet, non solum atram, humanisque rebus inimicissimam superstitionum molem funditus convellit, entisque, quod admirabilem mundi compagem sapientissimo nutu regit, existentiam valido argumento evincit, sed insuper modum, quo necessitatibus, commodis, atque oblectaminibus vitae securius consulamus, quove impendentia nobis a naturae corporeae phaenomenis discrimina praevideamus, vitemus, aut praeventamus, ostendit; instruit porro, quibus artibus aquam et ignem, terram et aërem, et quaecunque his elementis componuntur, in usus et obsequia nostra cogamus; — quod amplius, viam indicat, qua ad astra ipsa scrutanda, leges, quibus ea reguntur, cognoscendas, phases declarandas, cursus determinandos, et conversiones praedicendas evolemus! audaci sane, sed divinam animi nostri originem verissime contestante consilio, nam, ut ait Tusculanus Philosophus: „Et astra suspeximus, tum ea, quae sunt infixae certis locis, tum illa, „ non re, sed vocabulo errantia, quorum conversiones, omnesque motus qui animo „ vidit, is docuit, similem animum suum ejus esse, qui ea fabricatus esset in coelo.“

Tantus objectorum eodem biennii decursu condiscendorum acervus amplissimo historiarum studio cumulatur, avidaque noscendi eventus hominis indoles in hocce campo gratum nutrimentum reperit. Nam hic imago totius praeteritae aetatis, quatenus memoriam aliquod monumentum conservavit, ob oculos ponitur, ut e factis tam variis hominem penitus nosse, exemplorum autem recordatione, quid sectandum potissimum, quidve fugiendum sit, clarius perspicere, fortiusque ad bonum conniti discas; ex omni denique rerum ubivis gestarum contemplatione generis humani vicissitudines videas, destinationem collimes, progressum ad metam aestimes, et quantum per te stat, adjuves.

Ea vero, quae circa inclitam gentem hungaram ab ejus cognitis primordiis in praesentiarum usque evenerunt, singulari cura et solertia enarrantur: tum quod nosse gentem, cujus soboles sumus, plenum oblectamenti et jucunditatis est, tum, quia hinc praecipue, quae nobis imitanda, quaeve detestanda sunt facta, ceu propriis et domesticis exemplis discere ac stimulari convenit.

Denique et colendae linguae patriae tempus sacratum est, sapientissimo sane consilio. sermo enim gentilis una proprietatum essentiam nationis constituentium est, quapropter eo neglecto ac sensim oblivioni tradito, ipsum nationis nomen interire

oportet. cujus rei copiosa nos inclitarum olim nationum exempla commonent; — praebet insuper lingua patria fortissimum conjunctionis et consensus animorum vinculum, quæ destituta civitas procellis temporum et inimicorum insidiis facilem in prædam cedere solet. nostra demum lingua patria tam insignibus dotibus pollet, tam præcellentibus semet distinguit proprietatibus, ut eam nosse non possis, quin ames et colas; si vero calles, lubens ad eam loquendam omni tempore, omnique occasione propendeas.

Sunt tandem aliae adhuc scientiae, ad cursum biennem philosophicum relatae, quas nostrum studiorum systema *liberas* appellat, quod earum studium cujusque placito relictum est; eadem vero et jucundissimæ et admodum utiles sunt; — harum seriem recensere, vim indicare, usumque commendare supersedeo, ne aut eos, qui adhuc sunt inter severiores musas novelli, tot ediscendarum disciplinarum enumeratione deprimam, aut tanta hac Vestra, Auditores Ornatissimi! benevolentia per longiorem orationem abuti velle videar. — —

Quapropter ad ea leviter attingenda digredior, quæ ad artem medendi condiscendam referuntur. De cujus quidem dignitate et utilitate prolixè disserere opus non est. nam si verum est, quod quivis facile concesserit, sanitatem in maximorum hujus vitæ bonorum numero habendam esse, a qua omnis felicitas, et ipsa altior hominis cultura maximam partem pendet; — si porro verum est, quod quidem quotidianis eventibus comprobatur, recto salutarium medicinae praesidiorum usu sanitatem in plurimis casibus integram conservari, vacillantem firmari, innumera denique, vitæ humanæ discrimen minantia mala præcaveri partim, partim debellari: summa, quam medicina humano generi adfert, utilitas in aperto est. — De dignitate autem ejus scientiæ quid amplius dicam, quæ omni ævo passim divina compellabatur? — Si denique de amplitudine ejus quaestionem feceris, ad illud Medici antiquorum maximi verissimum dictum te inviabo: „Ars longa, vita brevis“; — non enim solum singuli vita prius defuncti sunt, quam omnem hanc artem ediscerent, sed secula transiere, quibus felicissima ingenia in dispellendis scientiam hanc stipantibus tenebris laboraverunt, — et adhuc non levis dubiorum numerus, adhuc perdifficilis, paucarumque mentium acumini cedens veri agnitio! —

Quapropter ne quis temere ad tractandam artem salutarem accesserit! — magnæ namque et multiplices corporis animique dotes necessariae sunt ei, qui studium suum medicinae dicare, qui innumera, quibus miserum mortalium genus premitur, mala, hac parte propulsare in animum induxit. Huc sanitas et robur corporis, dexteritas quaedam, imprimis manuum, denique sensuum externorum acumen. facultates autem animi omnes omnino, gradu non mediocri, requiruntur, præcipue insignis attentionis vis, memoria fida, intellectus et rationis vigor, benevolentia, animi firmitas, vera prudentia, et quæ his sunt consentanea.

Sed et cognitionum insigni penu instructus sit oportet, qui ad medicinae studium adgreditur. Huc disciplinae propaedeuticae, philosophicae et mathematicae, de

quibus supra; — praecipue vero scientiae naturales, quarum summa necessitas ex intimo nexu vitae humanae cum reliqua natura clarissime patet. sapienti itaque eorum, qui rem literariam gubernant, consilio factum est, ut praecipuae illarum ipso studiorum medicorum curriculo comprehenderentur.

Studio medico ad quinquennium distributo initium facit brevis conspectus singularum disciplinarum, e quibus mutuo et naturali vinculo ad invicem nexis, et orbem quodammodo formantibus universa medicina componitur. Modus praeterea praecipitur, quo in systematica medicinae et singularum ejus partium pertractatione utendum est.

Post haec, multiplicia corpora naturalia, quae tellus nostra exhibet, recensentur, describuntur et in ordines distribuuntur: quomodo partim anorganica sunt, nullas certas, mathematicas formas exhibentia, partim organica, mira formarum varietate luxuriantia, et manifestum virium conflictum prodentia. Cujus quidem doctrinae jucundissimae summa est utilitas. nam sensus externos tironis acuit; eum autopsiae adsvfacit; observationi, medico adeo necessariae, latum campum aperit; cognitionem eorum corporum suppeditat, quae, pro varia usus ratione, sanitatem hominis jam conservant, jam laedunt, jam restituunt; gradationem naturae demonstrat, ab organis infimis, ignobilibus, structura, mixtione et actione vitali simplicissimis, indefessa opera ad altiores, nobiliores, magis compositos progredientis, donec ad hominem perveniat, — proprium medicinae objectum — corporis habitu altioribus animalibus haud prorsus absimilem, animo autem penitus differentem, ratione et libertate praeditum, proprium sibi regnum, justissimo titulo, vindicantem.

Sed externa haec naturalium corporum cognitio insufficiens videtur; quapropter Chemia mixtionem corporum scrutando, partes ea constituentes eruit, discriminat, et nova, eaque diversissima earundem copulatione ingentem materiarum varietatem sistit ac progenerat; maxima igitur inter eam, et plurimas disciplinas medicas necessitudo intercedit, pharmaciae imprimis, pharmacologiae, sed et physiologiae ac therapiae ut plurimum facem praefert.

Propius posthaec ducitur medicinae alumnus ad ipsum artis, quam discit, objectum cognoscendum. Anatomia ei proponitur: qua duce structuram corporis humani, figuram nempe, situm et nexum solidarum ejus partium pervestiget; miram illam ossium, ligamentorum, muscutorum, vasorum, glandularum, cerebri et nervorum, viscerumque omnium compagem non dissectione solum, sed aliis quoque multiplicibus artificiis perscrutetur et cognoscat: disciplina, quae summam tironis attentionem sibi vindicat. oculus medicinae jure merito adpellata! Nisi enim quis admirandam corporis humani fabricam omnino perspectam habuerit, modum actionis singularum ejus partium cognoscere nulla ratione poterit. Idem historia medicinae comprobatur, quae docet, instaurata primum hac disciplina, universam medicinam feliciori successu coli coeptam esse. — Exercitationum vero anatomicarum non minor est utilitas, ut quae

haustis praevis cognitionibus claritatem conciliant, et ad eam praecipue medicinae partem, quae manu medetur, viam sternunt.

Quoniam autem mali rectum conceptum habere non potes, nisi oppositum eidem bonum rite perspectum teneas, hinc ad noscendos curandosque morbos instituendus juvenis in cognoscenda vita sana eruditur. Gemella nempe scientiae supra memoratae soror physiologia ei proponitur, quae naturam vitae in universum scrutatur, singulares ejus modos, conditiones et manifestationes, functionesque tum corporis totius in genere, tum singularum partium pervestigat, leges denique eruere nititur, quibus omnia vitae sanae phaenomena obsequuntur. neque in solo hominis corpore adquiescit, sed meliorem etiam ejus et immortalem partem, animam sibi vindicans, plenam universae vitae sanae imaginem informat. Omnem scientiam medicam, et ipsam artem sanandi hac disciplina ceu fundamento niti jam antiquissimis temporibus agnitum est: „Cujusque enim morbi,“ ut cum Galeno loquar, „tanta „est magnitudo, quantum a naturali statu recedit; quantum vero recedat, is solum „novit, qui naturalem habitum ad amussim tenuerit.“

His rite praeparatus ad vitam morbosam, morbumque cognoscendum traducitur, ei natura morbi in universum, generales modi, quibus vita totius organismi, et singularum ejus partium a praefixa sibi norma recedere solet, porro causae, quae morbum suscitant, signa, quae praesentem produnt, exponuntur: sic autem via praemunitur, qua ad contemplandas singulas morborum formas tuto accedere liceat.

Huic vero doctrinae generali duae aliae junguntur, pharmacologia, et therapia generalis. Ingens caterva remediorum, ex omnibus naturae regnis depromtorum, quae diversis morbis efficaciter opponere experientia docuit, in varias, pro diversitate facultatum, classes distributa, lustratur: quid singula polleant, quibus adfectionibus respondeant, quo modo, qua forma, qua copia adplicanda sint, docetur.

Denique pathologia et therapia specialis cum exercitationibus clinicis singulas morborum formas graphice describunt, symptomata earum recensent, causas demonstrant, exitum, quantum probabili conjectura adsequi licet, aperiunt, medelam, naturae mali adcommodatam, ferre docent, occasionem denique observandorum ad ipsos aegrorum lectulos morborum quotidie praebent.

Sed nimis prolixus fierem, si, quae praeterea sunt, medicinae partes, propriis nominibus insignitae: chirurgiam, artem oculis medendi, obstetriciam, veterinariam, et medicinam publicam, vel strictim attingere, ne dicam adumbrare vellem. Tantum vero abest, ut in longum studiorum medicorum curriculum quidquam supervacui conjectum sit, ut potius non paucae insignis usus disciplinae supersint, quibus apud nos tradendis adhuc tempus aut locus reperiri non potuit; puta: anatomiam generalem et pathologicam, zootomiam, historiam medicinae, doctrinam de morbis infantibus propriis, etc. — —

Ad eas jam disciplinas transeo, quas triennis cursus jurisprudentiae exhibet, quas quidem argumentorum varietate, idearum sublimi indole, principiorumque firmitate, ac non solum utilitatis pondere, verum et necessitatis evidentia tantum valere comperio, ut felicem praedicare liceat civitatem, cui florens ac amplissimum est jurisprudentiae studium. Et ubertatem quidem argumentorum enumeratione mox indicabo; ideae quam sint sublimes, quamque firma principia, haec ipso dumtaxat disciplinarum studio cognoveris; usum denique et necessitatem tum illa cupiditatum humanarum malignitas, quae alienis inhiare consuevit, tum facultatum externarum indoles, et proprii tutandi ratio, tum denique sexcentarum, quas juris disciplinae produnt, veritatum ad negotia quotidiana applicatio, sat superque evincunt, adeo, ut veluti nonnulli mortalium gravi morbo correpti absque artis medendi ope vitam producere non possent, ita in societate, jurium cognitione, legum observantia et justitiae administerio destituta, plurimi vitam agere, dum possent, renuerent.

Praeclarum igitur est, atque uberrimae utilitatis, in ipso jurisprudentiae limine, vim mentis, philosophicis contemplationibus jam excultae, ad eruendas illas leges intendere, quas hominis natura progeneravit, aut factorum ejus indoles exposcit; magni est momenti, pervidere, homines a natura omnes quidem iisdem juribus esse donatos, comparique personae dignitate pollere, factis attamen, partim obligationes contrahendo, partim acquirendo jura, magnum demum in societate multorum, inter singulos generari discrimen, illis dumtaxat invidiosum, qui desides, alienis sudoribus parta concupiscere, quam propriis viribus ad acquirendum contendere malunt. —

Et quia homo natura ipsa socialis est, omnis autem plurium hominum ad eundem scopum obtinendum inita conjunctio legum indiget, quae mutuae conventionis, gubernationisque, et officiorum a sociis publicae rei praestandorum rationem defigant, hinc scientia illorum etiam principiorum proponitur, quae ad rite ordinandam, regendam et augendam civitatem requiri, duce ipsa ratione perspicimus.

Quid autem sibi vult iste, leges naturales cognoscendi nisus, postquam eas in civitatibus, ad quas concessimus, civilis legislatio reddidit superfluas? — quid coordinandae, regendae, ampliandaeve, quam in Doctorum dumtaxat cerebris quaesieris, reipublicae pruritus? — Anne haec — etsi jucunda, et amoeni adinstar somnii grata — etiamnum aliquam praestare utilitatem possunt? — Imo vero, atque, ut mihi persvasum est, quam uberrimam. nam et gentes ad invicem hodie sunt in statu naturali, juraque et officia illarum non ad legem aliquam civilem, sed ad principia justitiae, quod rerum naturae congruere ratio docet, exigi oportebit; — et ad naturalem, rationis lumine cognoscendam normam leges cujusvis civitatis reduci quam maxime convenit, quod vivere contra naturam brutis animantibus, ne dicam homini durum, molestumque est: quapropter non vane quidam legem homini summam asserunt: „Vive naturae convenienter“; — denique solum id, quod veri principio

nititur, justum honestumque dixeris, veritates autem juris, legumque praestantia non secus, quam ratione deteguntur; acta Majorum, praeceptae opiniones, auctoritatis validitas, et quae alia sunt humanae legislationis adminicula, si cum recta ratione pugnant, nihil ad communem felicitatem, nihil ad reipublicae commoda conferunt, imo illa calamitatum publicarum semina esse, omnium aetatum experientia comprobavit. — Unde et quae habet legislatio civilis, ad haec naturalis juris principia conformentur, oportet; neque hiatus ejus aliunde melius suppleveris, quam ad aeternas leges naturales refugiendo.

Hac igitur vera omnis jurisprudentiae basi praecepta, congrue dein, quas rationes inter imperium et subditos in hac nostra patria lex et consuetudo constabilivit, proponitur; utque constitutionum civilium diversitate cognita, aliarum prae aliis praestabilitatem in exemplis perspicere liceat, adumbratio status praesentis tum in regno hungaro, tum in Austriae monarchia, tum denique in aliis, quas orbis terrarum habet, civitatibus obtinentis deducitur. Additur denique anno eodem expositio jurium, quae circa effodiendas et usui conformiter tractandas mineras lege aut consuetudine obtinent. —

Qui autem his jam imbuti ad altiore jurisprudentiae classem pervenerunt, illis partim principia procurandae internae securitatis, et ampliandae civium felicitatis explanantur, partim de ingente illa jurisprudentiae romanae penu, pro temporis nimia brevitate, summa quasi elementa verae ac solidae scientiae juris proponuntur; quae utinam juris alumni pro rei gravitate, ususque amplitudine sua facere, utinam e vasto legislationis justinianae thesauro rectos juris conceptus, quasi totidem summi pretii nummos, protrahere solertius contendant! —

Et quoniam ea est humanitatis conditio, ut sint, qui non tam naturae vitio, quam educationis erroribus, rectaeque institutionis defectu, pravis cupiditatum stimulis agantur in devia, et jam reipublicae perniciem parare, jam vitae, incolumitati, existimationi, bonisve singulorum discrimen ultimum adferre, — quas ad cohibenda vindicandaque haec facinora, servandamque omnium securitatem medelas, tristis coegit statuere necessitas; — quae in praevaricatores poenae legibus dictae, quae demum normae in cognoscendis criminibus, in emetiendis poenis tenendae, serio et ubertim pro rei summa gravitate praecipiuntur.

Neque exulat eorum doctrina, quae ad lites e negotiis cambiorum et mercatus enatas juste dirimendas deserviunt: ne fertilissima haec aquirendarum in civitate opum adminicula juris et justitiae carerent beneficiis.

Denique et leges, quas caliginosum aevum medium de feudis condidit, attinguntur, tum quod constitutionibus circa jura nostrarum possessionum, eadem fere aetate perlatis, declarandis multum luminis adferre videantur, tum quod in permultis Europae civitatibus, partim adminus, hodiedum vigeant. —

Novissimo autem cursus juridici anno his ceu coronam imponit illorum jurium doctrina, quae in regni Hungariae sacra et profana republica per domesticas constitutiones, usumque constantem vigent. quarum quidem disciplinarum singulae partes, singulaque capita ejus sunt gravitatis et utilitatis, ut quid mihi de illis breviter attingendum, quidve tacite praetereundum esset, non videam: ita quaevis argumenta cohaerent invicem, ita unum absque reliquis cognosci, unum prae aliis commendari non potest. Quapropter Vestra cum gratia, Auditores Ornatissimi! hac me difficultate per silentium expediam, idque solum adjiciam: actum egisse, frustraneoque labore ad ediscendam jurisprudentiam contendisse unumquemque, qui ultimo studii juridici anno animum ad omnem conatum non intendit, jurisque domestici singulas materias maxima, qua par est, contentione, non edidit. —

Dum postremo ad memorandas materias theologicas pervenio, sacro quodam horrore succutior: tum quod earum objectum est Numen supremum, ejusque colendi ratio, quae dum scrutari aut cognoscere contendimus, arcus facultatum animi nostri limites mox offendentes, ad revelationis mysteriorum abdita confugere, deprae-dicatioque rationis nostrae luminis ad haec illustranda inanitatem confiteri coacti, coeleste donum fidei implorare debeamus; — tum quod aevo hoc ad studium theologicum tales tantasque referri disciplinas comperio, quarum singulis ediscendis plures anni non incongrue destinarentur. — Usus autem et dignitas harum disciplinarum summi est momenti. quemadmodum enim objecti eminentia et finis, ad quem tendunt, sublimitate, profana longe praecellunt studiorum argumenta, sic earum utilitatem pari proportionem metiamur, est necesse. Dum illa videlicet in consecrandis vitae hujus temporalis adminiculis, in cognoscendis rebus creatis, et earum usu detegendo humi quodammodo serpere videntur, et dignitatem apud homines ut plurimum a majori ad curas vitae levandas efficacia nanciscuntur: tum studium theologicum coelestem petit patriam, et modos comparat, quibus et profani ad veram Dei cognitionem, ad perfectionum ejus manifestationem, ad multiplicia sanctae et religiosae vitae adminicula perducantur, ut demum hoc aevo defuncti, ad aliud beatius et perpetuo duraturum transire, ac felicitatis aeternae compotes fieri mereantur.

Ad haec tam sublimia, tamque sancta ediscenda primum insufficientia religionis, quae sola ratione cognoscitur, commonstratur, inde autem ad revelationis necessitatem plana fit inductio, cujus quidem existentiam doctrinarum religionis nostrae summa sanctitas, tum pondus miraculorum et prophetiarum indoles, alioquin minime explicabilis, abundis evincunt argumentis.

Et quia sancta religionis divinitus proditae praecepta e sacris antiqui, noviorisque foederis libris, quasi e totidem limpidis fontibus hauriuntur, horum vero vim et sensum numerosa omnis aevi sanctorum ecclesiae Doctorum opera dilucidant et confirmant, ideo studium biblicum pro fundamento solidae scientiae theologiae

merito collocatur; linguae orientis ediscendae, ritus antiqui, ad intelligendos librorum sacrorum textus necessarii, omnia denique sanae interpretationis principia, criteria et subsidia proponuntur; tum librorum canonicorum authenticia tam quoad autores, quam relate ad textum demonstratur; demum scripta sanctorum Patrum, ceu totidem antiquitatis, ac incorruptae doctrinae documenta, vindicantur, ea rite intelligendi et explanandi modus, eruendaeque ex iis traditionis divinae et humanae ratio exhibetur.

Uberrimo dein cum fructu historia ecclesiastica traditur, ejus — ut cum nostro ejus doctore ac scriptore clarissimo loquar — est, „quoad *intellectum* quidem: „salubrem doctrinam proponere, providentiam divinam in fundatione, propagatione, „et conservatione ecclesiae ostendere, germanam religionis et fidei christianae faciem „ex illis primorum seculorum prototypis exhibere, ac sic in fide instruere et firmare; „quoad *voluntatem* autem: propositis recte aut prave factorum exemplis ad amorem „et imitationem virtutum, contra ad detestationem et fugam vitiorum accendere, una „vero efficacitatem religionis christianae ex fructibus commendare.“

Sic fundamentis theologiae constructis, et exemplorum de omni ecclesiae aevo desumtorum enumeratione constabilitis, duo principalia religionis fulcra, et scientiae theologiae bases, dogmatica, et moralis pertractantur, quarum prior illas recenset ac demonstrat religionis veritates, quae substantiam fidei constituunt; altera vero, qualem se homo Christi sectator in omnibus cogitationibus, verbis et operibus exhibere debeat, sumtis e scriptura sacra, vitaeque divini ecclesiae fundatoris regulis, commonstrat. Huc dein junguntur doctrinae de cultu Dei externo, qualem primum rectae rationis, deinde revelationis principia exposcunt; jus item per ordinationes sive divinas, sive humanas circa sacra conditum, et hodie in ecclesia vigens.

Post haec vero illi demum indicantur agendi modi, quibus ad recte gubernandam ecclesiam opus habent omnes, ad vineam Domini colendam vocati. quos cum in magistratus superiores et inferiores commode discriminare liceat, — quomodo isti curae suae creditos fideles regere, erudire, ac non solum frequenti, captiueque adcommoda oratione hortari, sed vel maxime propriae vitae sanctitate, ceu validissimo argumento ad pie vivendum permovere ac trahere; — quomodo ad excitandam, augendamque fidelium devotionem, et beneficia religionis dispensanda, sacras functiones obire debeant, in disciplina pastoralis nuncupata instituuntur. Qua vero ratione illis, qui principibus in regimine ecclesiae subselliis locati sunt, ad obtinendum certius ecclesiae finem connitendum, quibusque modis gubernatio dissitarum quantumvis ab invicem provinciarum sic instituenda sit, ut toto orbe diffusa ecclesia unam efficiat, et iisdem adhibitis mediis, ad eandem ubique tendat metam, haec in politia ecclesiastica praecipiuntur. — —

Habetis hic, Auditores Ornatissimi! quam brevissimum indicem scientiarum, quae in hoc inclito musarum athenaeo traduntur atque ediscuntur. — Quanta ma-

teriarum varietas! quanta argumentorum multitudo et ubertas! quanta denique ob-
 ectorum in omni classe gravitas! —

Equidem his perpensis merito quis quaestionem iniecerit, an, quae ad eius-
 dem anni decursum conjectae sunt variae amplissimaque disciplinae, tam brevi tem-
 pore atque insimul tradi, percipere possint? — Negant enim quidam, quia con-
 fundatur animus, ac fatigetur tot argumentis in diversum tendentibus, ad quae nec
 mens, nec corpus, nec dies ipse sufficiat; — et si maxime singula haec patiatur aetas
 robustior, tamen juveniles annos tantopere onerari non oporteat. Sed hi non satis
 perspiciunt, quantum natura humani ingenii valeat, quae, ut verbis Quintiliani utar,
 ita est agilis et velox, sic in omnem partem spectat, ut ne possit quidem aliquid
 agere tantum unum, in plura vero non eodem die modo, sed eodem temporis mo-
 mento vim suam impendat. — Quin imo reficit ac reparat animos varietas ipsa,
 contraque est aliquanto difficilius in labore uno perseverare. etenim quamlibet mul-
 ta egerimus, quodam tamen modo recentes sumus ad id, quod incipimus.

Sed nempe, ut omnibus his sufficiamus, ita omnis prorsus temporis faciendus
 est usus, nihil ut non agendo profundatur, nihil aliis inanibus, aut diversis vacando
 dissipetur, ac disperdatur. — Hi profecto sunt scopuli, quos navicula, ad quae-
 rendum aureum scientiarum vellus, ad mentem utilissimis disciplinis imbuendam pro-
 pulsa — potissimum illiditur: desidia, et diversarum a studiis occupationum consecratio.

Quod si verum est illud Sapientum omnis aetatis assertum, nihil a natura
 homini pretiosius concessum esse, quam tempus, nulliusque rei jacturam evenire ma-
 gis irreparabilem, magisque poenitendam: quis, quaeso, non inducatur, qui credat,
 conatus omnium ad vitandam adeo gravem jacturam eo certius intendi, quo magis aetatis
 nobis concessae brevitate accusare consuevimus? — illud Horatii crebro ingeminan-
 tes: „Eheu fugaces — — labuntur anni!“ — Et tamen — quae mira contra-
 dictio! — sunt, qui non minuta, non horas, sed dies atque iterum dies nil agendo
 praeterlabi patiantur, qui nisum naturae, ad exerendas vires animi corporisque ultro
 proclivis, reprimentes, vel otiosi huc et illuc meent ac divagentur, vel uni loco,
 eeu corpora inanimata, haerentes, turpi desidie torpescant, vel plane somno, vera
 hac mortis imagine, tamquam summo quodam bono, unicove naturae beneficio, dele-
 tentur! — Quorum quidem perversa sentiendi agendique ratio tam est detestabi-
 lis, tamque hominis indigna, ut, non dicam, ab amoenissimarum musarum consortio,
 sed ab omni meliorum societate arcendi atque exterminandi videantur: indignum enim
 est, eos naturae humanae gaudere beneficiis, indignum pollere animi eximiis dotibus,
 indignum denique corporis tam conspicuis instructos esse viribus, qui omnia haec
 nihili pendentes, nihil ad manifestandam Creatoris gloriam, nihil ad suae personae
 dignitatem excolendam, nihil denique ad provehendam humani generis felicitatem con-
 tendunt, verum totos turpi se otio, abominabilique desidia tradere non erubescunt.

Minus quidem foeda et abominabilis, sed bonarum artium studiis non minus exitialis eorum est agendi ratio, qui cum tractandis his disciplinis destinati sunt, aut omne, aut plurimum tempus aliis ac diversis plane impendunt negotiis; qui quantum sint vesani, quantumque sibi ipsis inimici, utinam quamprimum pervidere conentur! —

Proponite vobis, quaeso, hominem extrema fame sitique laborantem, qui, sine vescendi, coenaculum publicum adiit, ibi cibos potusque magno pretio mercatur, verum, omnibus his praesto adpositis, non mensae adsidet, sed omne tempus coenae saltando, tripudiando, aliave occupatione, a sumenda coena longe diversa, transigit, vacuusque discedit: an hunc vesanum, ac in propria mala actum non dicetis? — Et en, in hoc imaginem multorum conspicitis, qui alimentum, quod optimarum artium doctrinae praebent, summopere indigi, ad hoc musarum triclinium, largis cognitionum dapibus instructum, advolant, occasionemque, iis vescendi, non parvis impensis redimunt, dum autem ad illas capiendas mentem adplicare, dum istis nonnisi studiis vacare oporteret, ad alia, longe diversa discurrunt: pars ineptis, imo non raro perniciosis colloquiis mentem distrahunt; pars ad lusus consociantur, quibus temporis, peculii, et bene, si non probitatis quoque jacturam faciunt; pars denique aliis atque aliis nugis, aut vitiis oblectantur, omnes autem vesanos se, ac suae felicitatis hostes esse contestantur: quos quidem evoluta anno, progressu in literis vacuos, parentes deflent, moderatores repudiant, socii meliores despiciatui habent, ipsi denique inanum occupationum consortes, utprimum ad cognitionem propriae jacturae perveniunt, avergantur, et, ceu causas mali sui, execrantur; istos quidem et mea sententia damnat, nulloque inter musarum cultores loco ponendos pronuntiat: cum ne illos quidem probari posse videam, qui temporis studiis destinato, ad licitas quantumvis occupationes conversi, aliquid detrahunt.

Nec tamen ita me studiis omne momentum vindicare velle arbitremini, ut totum et quemque diem in iis consumi praecipiam. Quis enim tam validis, tamque diuturnis gloriabitur viribus, quae contentione discendi continua non denique labescant? — aut potest esse ulla tam perpetua discentis intensio, quae non, ut visus oculorum obtutu continuo, fatigetur? — Magno negotio veram sublimorum disciplinarum cognitionem parari compertum habeo, neque abs me est, ad excolendas et conservandas vires animi et corporis labore non minus, quam quiete, alternis vicibus, opus esse, curasque gaudiis provide leniri, atque innocuas fieri. — Id est, quod moneo, quod advertere, consecrarique vos cupio, ne praetextu, vires corporis aut animi per quietem restaurandi, desidiae vos dedatis, neve leniendae studiorum lassitudinis gratia, hilaritati, aut quibusvis oblectamentis tantum indulgeatis, quantum temporis parsimonia, quam vobis haec tractandorum studiorum multitudo imperat, non patitur.

Dum autem ego primum agendorum decursu hujus anni multitudinem commemoravi, nunc vero quaedam de recto usu temporis praecipiebam, absit, — ut

coronam Doctorum, quos hic, ceu totidem literarii hujus instituti columnas, intueor ac veneror, seu de officio admonendi, sive ad parsimoniam temporis exstimulandi animus fuerit. quae enim sit amplitudo materiarum, tum omnium, tum, et praecipue, quas Vos, Viri Clarissimi! tam insigniter profitemini; — quantae in plurimis earum argumentis latebrae, Vestrae dilucidationis claritate explicandae; — quam multiplex cujusvis disciplinae ad usus vitae traductio, juventuti academicae, Vobis ducebatur, cognoscenda; — verbo, quantae molis sit, omnem scientiae compagem, vim atque usum exponere, evincere, mentibusque auditorum instillare, id Vobis quam optime compertum esse, nullus dubito. Temporis vero usum sic Vos facere semper expertus sum, ut ad frequentius capiendam a laboribus requiem potius, quam ad maiorem temporis avaritiam Vos cohortandos existimem.

Ad Vos, Cives Academici! haec mea pertinet oratio; vos enim, qui sive per aetatem, sive per morem improbum, ad res graves levius, quam fas est, sumendas proclives estis, admonendi mihi videbamini laboris, in quem destinamini; vobis ad ipsum anni ingressum ob oculos ponenda studiorum officia, quibus supportandis ut vos fortes ac perseverantes praebeatis, vestri horsum concursus intentio, parentum et moderatorum spes, dulcis patriae futura commoda, vestra denique gloria, vestraeque fortunae deposcunt. — Macti igitur animis estote, et molem ediscendarum disciplinarum adgredimur, nihil iis, nisi quod ad reparandas vires necesse fuerit, temporis abstrahite, vosque in his non minus, quam in morum probitate, nobilem dignamque Hungariae sobolem exhibete! —

Vobis vero, Excellentissimi, Illustrissimi, Reverendissimi, Magnifici ac Spectabiles Viri, Hospites Ornatissimi! qui hanc nostram sollennitatem Vestrae praesentiae splendore condecorastis, qui singularem Vestrum in literas amorem, praeclarumque, dignitatem almae hujus Universitatis augendi studium tam luculenter contestamini, qui nostris indigentis occurruri, Numen divinum nostro auxilio invocare, nostraeque debilitati fulcrum validissimum conciliare adlaboravistis, — qui denique me dicentem hac sane immensa benevolentia exaudire dignamini, — quas agam condignas grates, nescio; Vestra haec beneficia omnes excedunt encomiorum laudes, omnem superant orationis facundiam, omnem gratiarum referendarum modum supergressa sunt. Quapropter sinite, quaeso, id unum, quod pectora Senatus Populique Academici complet, votum palam proloquar: ut Vos ad incrementum et decus bonarum artium, carae vero patriae, Vestris caeteroquin suffultae humeris, prosperitatem ac salutem, Benignissimum Numen multos adhuc per annos vivere sinat incolumes! —

Dixi.

